

Třetí republika - národně socialistický stát 1945-1948

Tomáš Krystlík

Ideová východiska poválečného státu vycházela z nekomunistického odboje. Shrnutá jsou v programu Za svobodu zpracovaném v letech 1939-1941, jehož autoři byli i Milada Horáková, Ludmila Jankovcová a Vladimír Krajina. Podle něj měl být kapitalismus nahrazen řádem „sociálně spravedlivějším a hospodářsky účelnějším“ a společnost by měla být uspořádána na „základě netřídním“, neboť „teprve demokracie hospodářská a sociální trvale upevní demokracii politickou a umožní státům vnitřní rovnováhu a vnější bezpečnost“. Autorům se druhá světová válka jevila jako „boj mravního a politického názoru demokratického... s fašismem a nacismem“. Potíž spočívala v tom, že k „demokratickému názoru“ podle nich patřil nejen socialismus, nýbrž „svým ideovým cílem“ i komunismus.

Pojetí vycházelo z negativní reflexe politiky 1. republiky. Edvard Beneš s těmito tezemi souhlasil a druhou světovou válku měl za „boj o nový sociální a hospodářský řád“ na evropském kontinentě. Věřil v evoluční syntézu „liberální demokracie“, která by měla sebrat „odvahu k reformám ve smyslu omezení práv na soukromé vlastnictví a ve smyslu socializačním“, a sovětského socialismu, jenž překoná diktaturu proletariátu a vyvine se k „postupné svobodě politické, náboženské a duchovní vůbec“. S takovými představami byla nakročena cesta k čs. totalitnímu státu z vlastních ideových zdrojů.

Edvard Beneš byl také přesvědčen, že se SSSR přes svůj pakt s Hitlerem ze srpna 1939 nakonec připojí k protihitlerovské koalici a po válce mu připadne významná role v Evropě a že se v Sovětském svazu v nejbližších poválečných letech prosadí demokracie. Tak uvažoval člověk, který nechal za první republiky jako ministr zahraničí, později i jako prezident důsledně utajovat zprávy stálých československých misí (pak diplomatických zastoupení) ve SSSR o hladomorech, o sovětském teroru vůči vlastnímu obyvatelstvu. Vysvětlení schází. Je v podezření, že byl agentem NKVD, nebo jeho mysl zcela ovládl obsedantní blud o brzké demokratizaci SSSR, neboť o tom píše již v roce 1939, v době stalinského teroru (sic), v kombinaci s obrovským osobním komplexem Mnichova.

Již na začátku roku 1939 uvažoval Beneš takto (ze záznamu Benešovy rozmluvy s kurýrem domácího odboje z ledna 1939): „Bude do střední Evropy mluvit Rusko...“ (Hitler) „nám pomůže k sousedství s Ruskem. Cíl po budoucích katastrofách musí být, aby v Užhorodu bylo Rusko... Prešov Rusku co nejbližší... hranice s Ruskem co nejdelší.“ Ovšem, vyslanec ČSR v Moskvě Zdeněk Fierlinger již během mnichovské krize, podle historika Zbyňka Zemana, ujišťoval sovětské ministerstvo zahraničí, že Československo chce mít po válce společnou hranici se SSSR. K tomu měl zřejmě instrukce přímo od Beneše, který jako jeden z mála na brzké vypuknutí války v Evropě věřil.

Exilová vláda v Londýně vytyčila politiku odčinění Mnichova, Beneš mluvil o poválečné národní a sociální revoluci, o socializující nebo regulované demokracii s těmito hlavními body:

1. obnova ČSR v hranicích z roku 1937 (Beneš zamlčel, že 28. 8. 1941 Podkarpatskou Rus přislíbil sovětskému vyslanci v Londýně Majskému slovy: „otázku Podkarpatské Rusi budeme mezi sebou řešit později a jistě se dohodneme.“ Ostatně, nic jiného mu nezbývalo - nesměl relativizovat požadavek obnovy státu v původních hranicích předchozím odstoupením jeho části)
2. hlavním spojencem po válce bude SSSR jako záruka před německou hrozbou
3. poválečný stát bude koncipován jako národního stát Čechů a Slováků - což implicitně zahrnuje likvidaci národnostních menšin jejich vystěhováním z republiky, nebo jejich přenárodněním

4. rozdělení majetku národnostních menšin sociálně slabým Čechům a Slovákům, znárodnění německých bank a německého průmyslu – tedy okradení původních majitelů

5. odstranění politické roztržičnosti redukcí počtu politických stran a zavedení „regulované demokracie“

Beneš přijel v prosinci 1943 do Moskvy podepsat spojeneckou smlouvu se SSSR na dvacet let, setkal se s nejvyššími sovětskými státníky, dosáhl jejich souhlasu ve všech základních otázkách i v otázce poválečného odsunu německého a maďarského obyvatelstva en bloc zejména poté, když slíbil, že jejich zabavený majetek nebude rozdělen, nýbrž znárodněn. Beneš v Moskvě připustil, že je ochoten pod tlakem spojenců snížit počet odsunutých Němců na dva miliony. (Do konce války, zřejmě z nejistoty, jaké stanovisko zaujmou západní spojenci, několikrát počítal s menším rozsahem vyhnání než plošným, s odstoupením některých ryze německých pohraničních okresů zejména výběžků Německa, sestěhováním čs. Němců z vnitrozemí do pohraničí nebo za hranice a to bez územních kompenzací na úkor Německa nebo s nimi.) Ve své verbální přizpůsobivosti zašel Beneš v Moskvě tak daleko, že vyhnání čs. národnostních menšin vylíčil jako „součást poválečné politické, hospodářské a sociální pětiletky“. Stalinovi Beneš tehdy osobně přislíbil Podkarpatskou Rus. V jediném, v čem u Stalina neuspěl, bylo potrestání Slováků, jako občanů státu válčícího na straně protivníka. Stalin to zamítl s tím, že žádný slovanský národ nesmí být potrestán.

Hned v prvních moskevských rozhovorech v prosinci 1943 při příležitosti podepsání spojenecké smlouvy se SSSR se Beneš dožadoval koordinace evropské politiky se sovětskou a též nejužší hospodářské spolupráce mezi poválečnou ČSR a SSSR. Beneš Molotovovi předal memorandum o poválečné hospodářské spolupráci obou států a zřejmě také podepsal hospodářskou dohodu.

Výše uvedená výroková nejistota je způsobena faktem, že texty jedné nebo vícero souvisejících smluv se smlouvou spojeneckou podepsaných Benešem při jeho návštěvě Moskvy nebyly nikdy zveřejněny. Jediné, co se podle svědeckých výpovědí ví, je, že Beneš předložil v Moskvě čtyři memoranda a to o odsunu Němců a Maďarů, o hospodářské spolupráci, o vojenské spolupráci, o československých požadavcích pro příměří. Žádné z těchto memorand předtím neviděla, tím méně projednala a schválila čs. exilová vláda nebo Státní rada v Londýně. Beneš ani dodatečně jim memoranda a text(-y) související(-ch) smlouvy(smluv) nepředložil. Smlouva spojenecká projednána předem ale byla – s platností na pět let s tím, že ji pak prodlouží parlament v osvobozené vlasti. Fierlinger jako velvyslanec v Moskvě ale nechal Rusy do textu zabudovat dvacetiletou platnost, Benešovi a vládě se to nelíbilo, ale neprotestovali.

Podle hospodářské smlouvy podle všech indicií uzavřené v Moskvě v prosinci 1943 mělo dojít nejen ke zvětšení objemu zahraničního obchodu mezi oběma státy a k převážné orientaci čs. exportu na SSSR, nýbrž i k přizpůsobení struktury čs. hospodářství sovětským pětiletým plánům, ke stanovení pevného kursu mezi korunou a rublem, k výměně technického know-how, ke znárodnění klíčového průmyslu, bank a k plánovanému řízení hospodářství. Veškerý zbrojní průmysl měl přejít do rukou čs. státu a vyrábět pro potřeby obou armád, které budou dostávat zásadně stejné zbraně. Československo se bude podílet na obnově zničených oblastí SSSR.

Beneš zůstával hluchý k hlasům západních i některých čs. exilových politiků, kteří ho varovali před příklonem k Moskvě a kteří nevěřili, že SSSR nebude zasahovat do čs. politiky. Námitky zavrhoval poukazem na své přesvědčení, že sovětský režim se zdemokratizuje a SSSR opustí svůj program vyvolání evropské bolševické revoluce. V jeho představách se měl sovětský zájem v poválečné Evropě omezit na vytvoření pásu sousedních států, které by měly vlády nakloněné SSSR. Přece sovětské státníci mu slíbili, ústně i smluvně, nevměšování se do vnitřních záležitostí státu.

Beneš z Moskvy oznámil 21. 12. 1943 v rozhlasovém vysílání do protektorátu a na Slovensko následující změny v poválečné republice: počet politických stran se omezí na tři, zavede se

lidová demokracie, systém Národní fronty, která bude nositelkou vnitřní politiky. Beneš se v projevu zmínil i o budoucí těsné hospodářské spolupráci se SSSR, která bude vyžadovat přestavbu průmyslu a dopravy, zavedení systému plánování a „vědecky připravenou první pětiletku“.

Beneš se také poprvé od svého odjezdu z ČSR setkal s vedoucími politiky KSČ dílčími v Moskvě: Gottwaldem, Švermou, Kopeckým, Slánským. Komunisté měli připraveny přesně formulované návrhy na uspořádání poválečné republiky. Beneš s nimi souhlasil a už tehdy přiznal KSČ pozici nejsilnější strany bezprostředně po válce včetně práva obsadit posty ministerského předsedy a důležitých ministerských resortů. To byly v té době vesměs zbytečné ústupky. Zde opět naléhavě vyvstává důvod, proč tak Beneš činil. Komunisté značně povzbuzeni svým úspěchem začali formovat tzv. socialistický blok, složený s národních socialistů, sociálních demokratů a komunistů, aby mohli lépe vykonávat tlak vůči londýnské vládě, ale hlavně k posílení svých poválečných pozic v republice.

Podle Benešových slov se SSSR od doby jeho první návštěvy v roce 1935 velmi změnil. Pokládat rozpuštění Kominterny, nový postoj k náboženství (velkou tolerantnost vůči němu vlivem válečných potřeb), spolupráci se Západem a proslovanskou politiku za pouhou taktiku, by bylo chybné. Z války podle něj vzejde SSSR jako stát, který si sice uchová svůj hospodářský a sociální systém, avšak politicky se vyvine v „novou lidovou demokracii“. Bude stát v čele Slovanů a vymůže si nové postavení ve světě. Sovětský a československý systém se budou sblížovat. Pasáž spojenecké smlouvy o nevměšování do vnitřních záležitostí navzdory lživé propagandě Němců a zrádců dokazuje, že SSSR respektuje nezávislost malých národů a států a přeje si silné Československo, silné Polsko a silnou Jugoslávii, jakož i samostatné Rakousko, Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko a Finsko. Takto to vysvětlil po svém návratu z Moskvy britskému ministerstvu zahraničí prostřednictvím britského velvyslance u čs. vlády Philipa Nicholse. Také Hubert Ripka, náměstek ministra zahraničí, všude prohlašoval, že smlouva ukazuje, že SSSR nechce střední Evropu bolševizovat. Poláci promptně Beneše označili za „ubytovatele komunismu ve střední Evropě“.

Postoje USA

Američané byli velmi nedůvěřiví vůči politice londýnské exilové vlády. Hned po podepsání československo-sovětské smlouvy nevyklučovali, že Československo napomáhá SSSR vytvářet sféru vlivu v Evropě a je mu zavázáno mnohem více, než je známo. Ještě před koncem války už byli mnozí Američané přesvědčeni, že Československo podlehl vlivu SSSR a komunismu. Přesto ale Spojené státy ještě v prvních poválečných měsících prosazovaly v ČSR svůj hospodářský a kulturní vliv. Mezníkem změny jejich politiky byla zřejmě konference o reparacích v Paříži v létě 1946, která odhalila diametrálně rozdílné zájmy „východních“ a „západních“ států. Čechoslováci tam totiž systematicky oponovali americkým návrhům a ostentativně hlasovali s delegáty SSSR. V čs. tisku dosáhly protiamerické výpady takového rozsahu a intenzity, že americký velvyslanec Steinhardt se cítil v září 1946 nucen si oficiálně stěžovat čs. ministerstvu zahraničních věcí. Rostoucí napětí mezi ČSR a západními velmocemi konstatoval nejen ministr zahraničí Masaryk a jeho náměstek Clementis, nýbrž i Beneš, když v polovině srpna 1946 hovořil o existenci dvou bloků v Evropě.

Československo se o zhoršení vztahů se Západem zasloužilo zejména tzv. divokým odsunem německého obyvatelstva (přes svůj zavádějící název byl organizován čs. vládou, zejména ministerstvem obrany a vnitra). Přes zdrženlivý postoj západních mocností organizovala čs. vláda „divoké“ vysídlovací akce mezi červnem a srpnem 1945 (některé zdroje udávají, že až do prosince 1945) zcela jednostranně a v koordinaci se Sovětským svazem. Tím ČSR zcela zpochybnila princip, který Beneš během války označoval za základní podmínku úspěšného řešení německého problému, totiž „upřímnou a loajální spolupráci všech členských států koalice i po porážce Německa“. Praha se divokým odsunem a znárodněním bez náhrady v očích Západu sama vmanévrovala do role poslušného Stalinova komplice při uskutečňování jeho nepřímých průhledných mocenských plánů ve střední Evropě. Není divu, že USA ztratily zájem pomoci svých úvěrů financovat sovětskou kontrolu nad Československem. V září 1946 USA zastavily Československu čerpání všech kreditů a na pařížské konferenci Československu

sdělily, že další úvěry od USA již nedostane. Málokdo si uvědomuje, že vyhnání jinojazyčných obyvatel způsobilo v ČSR takové vylidnění, jež převyšovalo válkou nejvíce postižené země včetně SSSR a Jugoslávie.

Na začátku roku 1944 bylo již jasné, že osvobozovat ČSR bude výhradně Rudá armáda. Zjistil to zcela en passant, neb spojenci se k této otázce nevyjadřovali, tehdejší čs. ministr financí exilové vlády Ladislav Karel Feierabend tím, když v souladu se spojeneckým usnesením, že na osvobozených územích se budou používat zprvu tzv. invazní peníze, které vydá příslušná spojenecká země, požádal USA o jejich tisk. Eisenhowerův štáb odpověděl, že tisk československých invazních poukázek nepřipadá v úvahu. Západní spojenci také odmítli uzavřít s čs. exilovou vládou i smlouvy o správě osvobozených území.

Nedemokratičnost poválečného státu

O komunistickém návrhu vládního programu se diskutovalo od 22. do 28. 3. 1945 za účasti pěti komunistů, čtyř sociálních demokratů a národních socialistů, dvou lidovců. Mezi těmito účastníky byli dva členové londýnské exilové vlády. Původní, komunistický návrh byl s nepodstatnými změnami přijat, jiný předložen nebyl. Jediný spor byl o poválečném postavení Slovenska, kde komunisté prosazovali rozsáhlou politickou autonomii, kdežto národní socialisté a lidovci v autonomii spatřovali ohrožení národní jednoty. Nakonec ustoupili a podvolili se přání KSČ. (Návrhy slovenských komunistů o připojení Slovenska ke SSSR pacifikoval už předtím Jan Šverma vysazený na Slovensko, neb Stalin zřejmě nehodlal čelit dalším spojeneckým námitkám, že rozšiřuje ruské impérium.) Zástupci nekomunistických stran se báli, že by komunisté mohli nakonec jednat i bez nich, a navíc byli přesvědčeni o účelnosti či nezbytnosti hlubokých strukturálních změn v poválečném státě. Komunistům tehdy vyšel záměr s oním socialistickým blokem, mohli téměř všechny strany ovlivňovat, mimo něj byla jen strana lidová. Delegace Slovenské národní rady jednala odděleně a byla přizvána k diskusi jen k otázkám týkajícím se Slovenska. Klasická ukázka taktiky „rozděl a panuj“.

Není se třeba divit tomu, jak mohl návrh vládního programu komunistům tak hladce projít. Stačí si přečíst programové prohlášení národních socialistů v londýnském exilu, ve kterém k nejdůležitějším poválečným vnitropolitickým změnám se řadila příprava „zespolečenštění“ (znárodnění) „dolů, obchodu s uhlím, hutnického a těžkého průmyslu, bank a lázní“. Sociální demokraté žádali „rychlé vytvoření jednotné socialistické strany Československa, která jako jediná může garantovat, že naše nová republika bude republikou socialistickou“. O nezbytnosti úzkého a trvalého spojení se SSSR žádá z připuštěných politických stran v Národní frontě vůbec nepochoybovala.

Ve spojitosti s uvedenými zásadami a politikou odčinění Mnichova se poválečná republika koncipovala jako nacionálně socialistický stát podobající se nacistickému Německu. Se třemi rozdíly: (1) cizím, parazitujícím tělesem na těle národa nebyli židé a cikáni, nýbrž národnostní menšiny, (2) formálně existovalo ve státě více politických stran než jedna a (3) uskutečnilo se znárodnění bez náhrady. Politické strany musely táhnout za jeden provaz, protože pod hrozbou rozpuštění nesměly přejít do opozice. Koncentrační tábory se promptně zřídily, etablovalo se bezpráví, krutosti, mučení převážně nevinných lidí pouze kvůli své národnosti, taktéž územní nároky na úkor cizích států byly vzneseny. Československé konečné řešení - běžně používané čs. úřady (sic) nespočívalo ve vyhlazení, nýbrž v plošném vyhánění bývalých spoluobčanů za hranice i v rámci státu. Historik Emanuel Mandler má pro tyto změny přiléhavý název: česká národně socialistická revoluce.

Nejdůležitější odchylky od čs. předválečného vládního systému byly dvě. Zřídilo se předsednictvo vlády, které tvořil předseda vlády a pět jeho náměstků - zástupců stran Národní fronty. Komunisté předpokládali, že jimi budou předsedové jednotlivých stran. Byla to tedy legalizovaná obdoba nedemokratické předválečné Pětky a obdobných formací. Předsednictvo bylo koncipováno jako výkonný orgán vlády, především však jako vrcholný politický orgán státu. Předsednictvo vlády, stejně jako onehdy Pětka, rozhodovalo o všech důležitých politických otázkách vlády i státu a via facti stálo nad parlamentem.

Druhou změnou bylo zřízení Národní fronty, kterou tvořily připuštěné strany a která byla současně jejich nadřazenou institucí. Jak známo, byly zakázány všechny další předválečné politické strany, zejména dvě nejvlivnější - v Česku agrární a na Slovensku ľudová. Nejhorší ovšem bylo, že zřízená Národní fronta sama rozhodovala i o připouštění nových politických stran, protože teprve na základě svolení NF směl připustit novou stranu ministr vnitra. Základní podmínkou povolení byl souhlas s politikou NF, tj. s programem vlády. Ergo, opoziční strany, legální opozice proti vládě nemohly vůbec vzniknout. Dále: každá strana, která by odešla do opozice nebo byla z vlády vyloučena, ztrácela automaticky členství v NF a ministr vnitra ji byl povinen rozpustit.

Komunisté se snažili rozšířit závaznost rozhodnutí NF na co nejširší okruh otázek a oblastí týkajících se státu. Proto jí předkládali všechna rozhodnutí vlády a její návrhy zákonů a považovali za samozřejmost, že všichni poslanci je odhlasují v podobě, v jaké byly předloženy. Pokud by poslanci chtěli vyjádřit nějakému ministru svou nedůvěru nebo hlasovat proti jeho exposé v parlamentu, bylo by to kvalifikováno jako projev nedůvěry celé vládě. Některé oblasti prohlásila NF za tabu a zakázala jejich kritiku nejen svým stranám, nýbrž i tisku a společenským organizacím. Byly to zejména: vztah k SSSR, k jeho vnitřní i zahraniční politice, znárodnění průmyslu, vládní program, projevy a činnost prezidenta.

Výsledkem bylo, že vláda se sice formálně zodpovídala parlamentu, fakticky ale Národní frontě - tedy sama sobě (teoreticky vedoucím funkcionářům vládních stran v případě, kdyby nebyli členy vlády). Tím byla demokracie zcela suspendována. Taktickým rozdělením komunistické strany na českou a slovenskou byli komunisté nejsilnější stranou již v první poválečné vládě.

Důležitým mocenským nástrojem každého totalitního státu je totiž existence úředně nařízeného nakládání s obyvateli vlastního státu jako s příslušníky určitých velkých skupin nebo vrstev, nikoliv jako s jedinci. Do toho patří příprava a vyhánění československých Němců a Maďarů, jihomoravských Charvátů a cikánů mimo stát i v jeho rámci a znárodnování majetku bez náhrady. Třetí republika byla stát totalitní z vlastní české národní vůle, i když se čeští historici dodnes snaží tvrdit, že se jednalo v zásadě o stát demokratický. Může snad být stát demokratický, když v něm nesmí vzniknout opoziční politická strana nebo stávající přejít do opozice?

Poválečná realita

Londýnská vláda předpokládala, že na osvobozená území se přesune vrchní velitelství čs. ozbrojených sil v čele s generálem Sergejem Ingrem, ale SSSR vyslovil generálu Ingrovi nedůvěru. Beneš se podvolil, vyhodil nejen Ingra, nýbrž i generály Františka Moravce a Bedřicha Neumanna, jmenoval ministrem obrany Ludvíka Svobodu, bývalého učitele maďarštiny ve vojenské akademii, agenta NKVD a kryptokomunistu.

Se skončením války se okamžitě prudce vzvedmul český šovinismus, místně proti Polákům, na celém území Česka proti Němcům. (Na Slovensku se vyhrotil nacionalismus proti Maďarům.) Posiloval enormně národní hrdost (na co, proboha, na skloněné šíje za protektorátu?) a ústil v neoblomné přesvědčení a vědomí o velmi významném, ba historickém poslání českého národa v Evropě. Podobná přesvědčení panovala i mezi světovými válkami, jsou přítomna dodnes, např. ve velmi rozšířeném pocitu, že Česko je „středobodem“ světa.

Předseda národně socialistické strany Petr Zenkl prohlašoval: „Základ národního socialismu spatřuji v harmonickém spojení nacionalismu, socialismu a demokracie“. Prezident Beneš: „Jsme Slované a jsme sousedi SSSR, převážně slovanského státu. Je přirozené, že jeho socialistická struktura má na nás vliv.“ Církvě považovaly socialismus za realizaci Kristových ideálů. Pro katolickou církev byl socialismus jako idea nepřijatelný, leč „jako praxe ovšem může být nejen přijatelný, nýbrž i vítaný“. Z dobového tisku: „TGM už není mezi námi, ale jeho socialistický idealismus... uskutečňuje s ruskou pomocí jeho nejlepší žák E. Beneš. To bude pravý národní socialismus československý.“

Nejdůležitější změnou bylo rozsáhlé znárodnění bank, průmyslu a pojišťoven. KSČ ve svém návrhu vládního programu se znárodněním nepočítala. „Zaskočil“ je sociální demokrat z pravého křídla Václav Majer, který v diskusi navrhl a prosadil dodatek: „Postavit celý peněžní a úvěrový systém, klíčové podniky průmyslové, pojišťovnictví, přírodní a energetické zdroje pod všeobecné státní vedení...“ Sice to neznamenal doslovně vyvlastnění, ale členové vlády s ním v různé míře počítali. KSČ se ještě počátkem července 1945 znárodnění na pokyn Moskvy bránila. S přípravou znárodnění začal vstřícně sociálně demokratický ministr průmyslu Bohumil Laušman. 3. 7. 1945 doporučil Beneš Gottwaldovi, obávaje se sporů v parlamentu a politické krize, aby připravil dekrety o znárodnění, které by podepsal ještě před svoláním prozatímního parlamentu. Komunisté se po návrhu Majerově chopili příležitosti a se sociálními demokraty vypracovali návrhy tak rozsáhlého znárodnění, se kterým nepočítal ani prezident, ani jejich další vládní partneři. Vláda přes různé výhrady dekrety schválila, prezident je podepsal. Znárodnilo se 60% veškeré průmyslu. Znárodněný sektor představoval nový prvek v ekonomice. Největší ekonomickou silou se stal stát, tedy vláda, ve které měly naprostou převahu levicové strany.

Již v květnu 1945 začala pozemková reforma. Vyvlastněno bylo 2946 tisíc ha půdy, z toho dostalo něco přes 303 tisíc rolníků 1220 tisíc ha. Nejvíce konfiskované půdy, 1995 tisíc ha, bylo v pohraničí.

Západ byl rozsahem čs. znárodnění v říjnu 1945 zaskočen. Američanům ani Britům se přes enormní úsilí nepodařilo dosáhnout, aby majetek jejich občanů a společností znárodněn nebyl. Čs. vláda nebyla schopna včas rozhodnout ani o pravidlech odškodnění za jejich majetek, a když tak konečně vůči zahraničním fyzickým i právnickým osobám učinila, nebyli Američané ani Britové spokojeni s okruhem odškodňovaných osob.

Prezident Beneš si vymezil ve vnitropolitické oblasti roli nejvyššího státního úředníka nestranného a nestraničského. Respektoval stanoviska vlády a NF, pokud se s nimi dostal ve vnitropolitických záležitostech do sporu, ustoupil, vláda zase mu naslouchala v otázkách zahraničně politických a řídila se jeho názory a náměty. To mu nebránilo, aby svými projevy značně vyostřoval nálady proti čs. Němcům.

Komunisté se nesli na vlně vzedmutého českého šovinismu, vydávali se za stranu národní, stojící v čele bojovníků za národní zájmy a demokracii, bránili se, aby byli považováni za „levici národa“. Měli to snadné, v jejich prospěch mluvilo i proruské a velmi levicové cítění velké části českého obyvatelstva. Mnoho lidí se octlo v KSČ jen proto, že v ní spatřovali obdivovatelku SSSR. Další vábila mocenská pozice KSČ: strana poskytovala svým členům nejruznější výhodná místa a funkce, výhodné přiděly v rámci pozemkové reformy a ze zabraného majetku a různá jiná privilegia. U svých členů zásadně kryla jejich bývalou kolaboraci s nacismem a udavačství za protektorátu - nikoho nevydala k postihu. Během deseti měsíců po válce vzrostl počet členů KSČ ze 27 tisíc na 1 007 834, z toho na Slovensku na 150 330 tisíc.

Masový nábor do KSČ přinesl, jak se ukázalo v předsjezdových diskusích na jaře 1946, názorovou pestrost členské základny. Komunistické vedení ale z taktických důvodů tolerovalo ve straně i odpůrce diktatury proletariátu, obdivovatele prezidenta Beneše, zastánce kombinace křesťanství a komunismu, i když to odporovalo ideologii strany, a soustředilo se ale účelově na ideologickou čistotu funkcionářů KSČ. Vyplatilo se to. Volby v českých zemích v květnu 1946 vyhrála KSČ (40,2 % hlasů) před národními socialisty (23,6 % hlasů), na Slovensku zvítězila Demokratická strana (62 %) před KSS (30,37 %). Jako jediný národ z pozdějšího sovětského bloku si Češi v relativně svobodných volbách zvolili dobrovolně komunisty. A Ferdinand Peroutka se opět mýlil, když po volbách napsal: „...už nejsou tou bývalou komunistickou stranou, která trpně prováděla pokyny Komunistické internacionály. Žilami této strany proudí nová krev, krev drobného, normálního českého člověka... už nehlasají revoluci, nýbrž hlásí se k vlasti, svobodě, demokracii a humanitě.“

Leč na Slovensku zástupci Demokratické strany, vyhravší volby, nevytvořili většinu v národních výborech podle principu poměrného zastoupení, protože to komunistická strana

nedovolila - ztratila by tím moc ve většině místních a okresních zastupitelstev. Demokratická strana sice získala většinu míst ve sboru pověřenců, v nejvyšší výkonné složce na Slovensku, protože byly pravomoce sboru pověřenců promptně sníženy. KSČ se rozhodla vládnout na Slovensku bez ohledu na výsledky voleb 1946 a z Prahy. A to za souhlasu všech dalších tzv. demokratických stran v NF.

Toto významné selhání všech dalších připuštěných „demokratických“ politických stran se opomíjí, zamlčuje. Důvody částečně objasňuje Hubert Ripka ve svých pamětech: čeští politici jen obtížně spolupracovali se slovenskými, které stále podezřívali, že chtějí vytvořit „československý dualismus“, jakýsi předstupeň k federalizaci státu. Češi vždy razili tzv. doktrínu národní jednoty, tedy jednotného československého národa, tudíž i jednoho vládnoucího centra. Od oslabení Demokratické strany si všechny politické strany, zejména národně socialistická, slibovaly potlačení nebezpečí vzniku duálního systému a sociální demokracii mohli být navíc také motivováni, získáním jednoho křesla ve sboru pověřenců. Tím byla zcela pohřbena i předstíraná demokratičnost státu.

Změny, které českým politikům nedocházely

USA v rámci Trumanovy doktríny poskytly pomoc Turecku a Řecku, na jaře 1947 byli komunisté vytlačeni z francouzské a italské vlády, byl ohlášen Marshallův plán hospodářské pomoci evropským zemím. V Marshallově plánu na poválečnou obnovu spatřovala Moskva potvrzení, že se USA budou i nadále angažovat v Evropě a zaplní mocenské vakuum vzniklé oslabením Velké Británie a Francie, kam Moskva hodlala mocensky expandovat. Bylo jasné, že v západní Evropě podlehnou Spojeným státům, protože není schopna obdobnou hospodářskou pomoc poskytnout. ČSR hodlala Marshallův plán přijmout. V červenci 1947 označil Stalin čs. vládní delegaci v Moskvě Marshallův plán jako „pokus o izolaci SSSR“, československou účast v něm za „čin namířený proti SSSR“, a že na přijetí nebo nepřijetí Marshallova plánu „závisí sovětsko-československé přátelství“. Účast Československa na konferenci o Marshallově plánu v Paříži „by ani sovětská veřejnost ani sovětská vláda nesnesly“. Podle svědectví člena delegace, generálního tajemníka ministerstva zahraničí Arnošta Heidricha „Stalin označil za cíl nynější sovětské politiky dostat Američany z Evropy a Asie... Marshallův plán je pro Spojené státy jen prostředkem, jak upevnit svůj politický a hospodářský vliv v Evropě... Československo proto nemůže a nesmí napomáhat k uskutečnění tohoto amerického záměru. Zájmem SSSR a jeho spojenců podle Stalina je naopak donutit USA, aby vyklidily Evropu a postupně všechny mocenské pozice, které ve světě drží. Velká Británie a Francie, odkázány samy na sebe, budou pak, jak zdůraznil Stalin, přespříliš slabé, aby mohly odporovat zájmům SSSR a jeho spojenců, tj. komunistů Evropy.“

Beneš, jakmile dostal Gottwaldův telegram z Moskvy o postoji SSSR k Marshallově plánu, oznámil vládě, že o postoji Moskvy nelze diskutovat a že původní rozhodnutí vlády se musí být změnit. Prezidentův názor byl „jednomyslně“ přijat parlamentem. A bylo po československé participaci na americkém plánu poválečné obnovy.

Neméně bylo jasné, že v Československu se brzy nastolí totalita sovětského typu. Moskva spatřovala východisko v přeměně států ve své sféře vlivu na blok států s komunistickým režimem jako předpokladem pro přímé řízení z Moskvy. Zároveň skončila s rozlišováním oněch států na slovanské, neslovanské, poražené, vítězné. Odmítnutí Marshallova plánu interpretovali Američané naprosto správně jako důkaz, že Československo je již zcela v rukou SSSR.

Představitelé čs. nekomunistických stran toto významnou změnu v mezinárodní situaci a hrozbu nastolení sovětského režimu nezaregistrovali, nebo si ji neuvědomili v dostatečném rozsahu. Svědčí o tom i jejich memoáry vydané v exilu, které dokazují, že ani po letech to nepochopili. Komunističtí funkcionáři naopak onu změnu rychle vstřebali - sovětské soudruzi ji jim promptně objasnili. Spojenectví ČSR se SSSR dostalo nový obsah - stále sice chránilo ČSR před Německem, ale je čím dál více bylo namířeno proti USA a jejím západním spojencům. KSČ po ustavení Informbyra v září 1947 zahájila systematické tažení proti „americkému imperialismu a jeho spojencům“, „americkému plánu na obnovu německého imperialismu“. V

druhé polovině roku 1947 se nekomunistické strany pokusily částečně vyvážit jednostrannou orientaci na SSSR přípravou spojenecké smlouvy s Francií. Stačil jediný Stalinův dopis Benešovi a bylo po ní.

Hlavním motivem neochvějného spojení se SSSR byl u nekomunistických stran doslova živočišný strach z budoucího německého ohrožení. Ministr spravedlnosti, národní socialista Prokop Drtina ještě 24. 2. 1948, den před Vítězným únorem opakoval, že „nejdůležitější záruka bezpečnosti a nejpevnější jistota spočívá v úzké spolupráci se SSSR.“

Přísně vzato měly nekomunistické strany NF jen dvě alternativy: distancovat se od politiky SSSR za cenu střetu s KSČ a eventuální své porážky, nebo ve spojení s ním pokračovat, což znamenalo mu umožnit formování sovětského mocenského bloku. Jakou cestu zvolili, je jasné - hlas Mnichovské konference a jejich vypjatého českého šovinismu byl rozhodující.

Již nejpozději v srpnu 1945 začal čs. předseda vlády Fierlinger v naprosté tajnosti vyjednávat s Rusy o čs. uranu. Nejdříve sám, pak ve fázi přípravy konkrétní smlouvy i s Benešem. Beneš pochyboval, zda celá produkce by měla jít do SSSR. O tom byli ale Fierlinger a Rusové přesvědčeni, protože dvě ze tří světových významných nalezišť uranové rudy, v Kongu a v Kanadě ležely mimo dosah Stalina. O smlouvě se diskutovalo pouze ve vládě, nikdo nepovažoval za nutné zpravit o tom Národní shromáždění. 23. 11. 1945 byla smlouva podepsána. Záležitost byla utajena i před členy KSČ. Ministři zachovali naprostou mlčenlivost o této záležitosti, dokonce i ve svých memoárech, vyjma Prokopa Drtiny. Ministrům mělo být tím pádem jasné, že jakékoliv vymanění státu z podřízenosti SSSR není reálné. Nejhorší je, že si to, napříč stranami, ani nepřáli.

Závěrečné dějství

Koncem srpna 1947 předložil Rudolf Slánský plán pro případ vyvolané politické krize nekomunistickými stranami a proti snaze o možné ustavení úřednické vlády. KSČ by odpověděla generální stávkou a vytvořením úřednické vlády z úředníků-komunistů a odborářů. Navrhl podchytit „levicové“ členy a hlavně funkcionáře nekomunistických stran, sympatizantů KSČ (vyjma již stávajících kryptokomunistů v nich) do zvláštní kartotéky k pozdějšímu využití; kalkulovalo se, že by mohli převzít ve vlastních stranách s kryptokomunisty vedení a zbavit se tzv. reakčního křídla. Funkcionáři nekomunistických stran byli získáni ke spolupráci s KSČ různými způsoby. Jedni již před válkou chtěli přestoupit ke komunistům, ale KSČ je poslala v roce 1945 do nekomunistických stran - někteří z nich byli registrováni jako tajní členové KSČ. Na druhé měli kompromitující materiály o jejich spolupráci s okupační mocí za války, zachránili je před trestním řízením a zavázali si je ke spolupráci. Třetí se dostali do rozporu s vlastní stranou, čtvrtí upřímně věřili komunistům, jejich proklamacím, „vlasteneckým“ záměrům a podobně. V listopadu 1947 se KSČ rozhodla ony „levicové“ funkcionáře z nekomunistických stran zařadit na svou kandidátní listinu v příštích volbách.

Znárodněný průmysl se sice v roce 1947 už přibližoval objemem své výroby předválečnému stavu, ale výrobní náklady zůstávaly stále vysoké. Postupnou obnovou zničeného evropského hospodářství (v ČSR nebylo v podstatě co obnovovat) se snižovala jeho konkurenceschopnost na mezinárodním trhu a ve srovnání s ostatními státy klesalo i tempo jeho rozvoje. Obdobná bolest čs. průmyslu jako před válkou, tentokrát za odlišných podmínek - s relativně velmi zmodernizovaným průmyslem Němci během protektorátu. Projevily se důsledky odsunu německého obyvatelstva - zaostávaly zejména obory jako strojírenství a textilní průmysl, kde se snížil vývoz natolik, že nekryl ani náklady na nákup surovin pro ně. K tomu všemu skončily dva roky trvající dodávky strojů, surovin a potravin od UNRRA. Státu začaly chybět devizy. Chyběly německé pracovní síly - 300 tisíc hektarů zůstalo v roce 1947 neobděláno, což představovalo ztrátu minimálně 24 tisíc vagónů obilí (bez vlivu toho roku panujícího sucha).

Pro ilustraci doby uveďme ze vzpomínek Ladislava Feierabenda: „Žně v roce 1947 byly velmi nepříjemné, protože krádeže dostoupily neslýchaných rozměrů. Ze vzdálenějších polí si lidé odváželi naši úrodu v celých snopech a pro náš hrách si přijeli s nákladním autem. Četníci, k

nimž jsem měl dobrý poměr, se báli ze strachu před komunistickým sekretariátem zakročovat, takže jsme museli pole hlídat sami s naším hajným... Někdy se lidé nedali odbýt, ani když byli při krádeži přistiženi. Pokles obecné morálky byl hrozný.“

Komunisté najednou viděli, že rozdali všechno, co zabrali, a přitom ani zdaleka neuspokojili vrstvy společnosti potřebné pro revoluční změnu. Nejnižší vrstvy z toho profitující se začaly obávat, že hospodářské potíže je připraví o dosud vytvořený zisk. Nepravidelnosti v zásobování i základními potravinami rostly. Nejvíce to postihlo úředníky a inteligenci; museli se spokojit s mnohem nižší životní úrovní než před válkou a za protektorátu. Od léta 1947, kdy mohutně vzrostl zájem SSSR o poměry v Československu, začalo u komunistických funkcionářů převažovat přesvědčení, že jejich strana příští volby zřejmě nevyhraje.

Vláda se 13. 2. 1948 usnesla, že ministr vnitra, komunista Nosek musí zrušit odvolání osmi nekomunistických velitelů Sboru národní bezpečnosti, Nosek tak odmítl učinit. Gottwald odmítl 20. 2. o tom ve vládě jednat, národně socialističtí, lidovečtí a ministři slovenské Demokratické strany podali demisi. Sociální demokraté se v té chvíli dosud nerozhodli. Odstupující ministři tří nekomunistických stran nedovedli počítat. Aby vláda padla, bylo podle ústavy potřeba demise nadpoloviční většiny ministrů. Vláda měla 26 členů, demitovalo 12.

Sociální demokraté svolali hned předsednictvo, aby demise svých ministrů na návrh Václava Majera projednali, ale proti se ostře postavili Fierlinger a ministři Jankovcová a Tymeš. Ministři ale dali své mandáty k dispozici výkonnému výboru strany, který byl svolán na 23. 2. Ani zde Majer nepochodil. Poté se Václav Majer po konzultaci se svými přáteli odhodlal k poslednímu kroku. Podle pamětí Ladiislava Feierabenda zavolal Majer „23. 2. telefonicky Jana Masaryka a navrhl mu, aby oba dva společně podali demisi. Masaryk souhlasil, slíbil, že demisi obou okamžitě prezidentovi předloží, a skutečně tak učinil, neboť prezident toho použil v rozhovoru s Gottwaldem, když stále naléhal na ústavní řešení krize.“ Proč nebyly ony dvě demise přijaty, zůstává dodnes nevysvětleno. Že by Beneš na ony dvě demise zapomněl, je vyloučeno.

Odlíšnou verzi podává britský historik Zeman. Podle něj Jan Masaryk využil svého onemocnění chřipkou jako záminky, aby nemusel nic podnikat. To mu však nezabránilo v tom, aby vícekrát, leže v posteli, nepřijal sovětského náměstka ministra zahraničí Valerijana Zorina.

Praktické uskutečnění komunistického převzetí moci umožnil právě Beneš, který ministrům radil demitovat a ujišťoval je svou autoritou, že je nenechá padnout. Co z toho plyne, je jasné. František August píše, že v lednu 1948 nařídil Molotov Sudoplatovovi z MGB, aby odjel do Prahy a tajně vyřídil Benešovi, že musí předat moc ve státě Gottwaldovi a z úřadu důstojně odejít. Vůči Benešovi byla použita stvrzenka na 10 tisíc USD, podepsaná jeho tajemníkem, které mu poskytl NKVD na příkaz Stalina v říjnu 1938 před jeho odjezdem do Anglie. Převzetí peněz i přes třetí osobu se pokládá za vázací akt.

Prokomunistická hesla zazněla i v Benešově bezprostředním okolí, na jehož absolutní oddanost spoléhal. Do manifestační hodinové generální stávky vyhlášené komunisty na poledne 24. 2. 1948 vstoupili jako jeden muž pracovníci kanceláře prezidenta republiky v čele s kancléřem Smutným, stávkovou akci na ministerstvu zahraničí vedl jeho ministr Jan Masaryk. Podle britského historika Zbyňka Zemana to bylo zcela předvídatelné. Beneš byl ješitný, odlišné názory nesnášel, neuměl odpouštět křivdy a zapomínat minulé spory. Málokdo z jeho spolupracovníků se mu odvážil oponovat a tak se v Benešově okolí nedařilo politickým talentům - vůdčí garnituru státu plnil politiky podřadné kvality, kteří ho byli ochotni podporovat, pouze tehdy, když se mu dařily jeho plány.

I kdyby toho všeho nebylo, tak demitovavší ministři třech nekomunistických stran ho špatně odhadli. Jakmile podali demisi, bylo řešení na Benešovi. Museli přece vědět, že prezident Beneš jako vrchní velitel v tomto sporu nepoužije armádu z obav, že by mohl vyvolat občanskou válku. Přitom odjezd prezidenta do jedné z vojenských posádek mimo hlavní město, odkud by řídil akci proti komunistům a proti vůli ministerstva národní obrany, bylo jediné možné řešení slibující úspěch. Lidové milice (cca 6500 milicionářů v Praze a dalších asi 9 až 12 tisíc v

republice) by hravě rozprášila jedna obrněná divize. Gottwald odmítl jednat se stranami odstoupivších ministrů a vládu doplnil. Prezidentu republiky přišlo 5327 rezolucí pro komunistické řešení vládní krize a jen 150 proti němu. 25. 2. 1948 v 11 hodin prezident Beneš bez protestu Gottwaldův návrh na doplnění vlády podepsal. V dubnu 1948 to Gottwald vylíčil takto: „On“ (Edvard Beneš) „má jednu dobrou stránku, že totiž ví, co je síla a dovede ji ocenit realisticky.“

Tím skončil druhý český totalitní stát z vlastních ideových zdrojů.

Použitá literatura:

[Alte], [Arburg], [August], [Beneš 1940], [Brandes 2003], [Feierabend], [Jaksch], [Kalvoda 1999], [Kalvoda 1995], [Kaplan 1985/1], [Kaplan 1985/2], [Kučera, J. 2005], [Ripka], [Zeman 2002] - podrobnosti v níže uvedeném seznamu

Alte, Rüdiger: Die Außenpolitik der Tschechoslowakei und die Entwicklung der internationalen Beziehungen 1946-1947, R. Oldenbourg, München 2003

Arburg, Adrian von: Tak či onak, Soudobé dějiny č. 3/2003, Praha 2003

Aron, Lubomír a kol.: Československé opevnění 1935-1938, Náchod 1990

August, František, JAB (ed.): Ve znamení temna. Sovětská špionážní a podvratná činnost proti Československu v letech 1918-1969, Votobia, Praha 2001

Bareš, Gustav: Rozhovor s Ferdinandem Peroutkou o demokracii a svobodě, Praha 1947.

Beneš, Edvard: K budoucímu míru, Praha 1919

Beneš, Edvard: Problémy nové Evropy a zahraniční politika Československa. Projevy a úvahy z r. 1919-1924, Melantrich, Praha 1924

Beneš, Edvard: Demokracie dnes a zítra, London 1940

Beneš, Edvard: Odpověď ministra věcí zahraničních na interpelaci posl. dra Lodgmana a druhů o spojitosti mezi ruským zlatým pokladem a legionáři (tisk 5211/IV) z 24. 08. 1925, http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t5337_01.htm

Beran, Ladislav Josef: K demytizaci mnichovských událostí, Polygon 1/2002, Curych, Ottawa, únor 2002

Beran, Ladislav Josef: Strategie našeho „osvobození“, CS-magazín 06/2007(/1), www.-cs-magazin.com

Beran, Ladislav Josef: Odepřená integrace. Systémová analýza politiky sudetoněmecké národnostní skupiny v českých zemích v době první Československé republiky (1918 - 1938), rukopis 2007/2

Beran, Ladislav J., Krystlík, Tomáš: Konrad Henlein, CS-magazín 04/2006, www.cs-magazin.com

Berton, Stanislav: Poznámky a předmluva. In: Pannwitz, Heinz: Záznam o atentátu na Heydricha - složka Prag betreffend, CS-magazín 04/2007, www.cs-magazin.com

Bílek, K.: Jak je starý název Český ráj, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 18/1977

Binterová, Zdena a kol.: Obce chomutovského okresu, Okresní muzeum v Chomutově, Chomutov 2002

Bohmann, Alfred: Menschen und Grenzen, Band 4: Bevölkerung und Nationalitäten in der Tschechoslowakei. Köln: Wissenschaft und Politik, 1975

Boj o směr vývoje československého státu, Praha 1965

Boyer, Christoph: Die Vergabe von Staatsaufträgen in der ČSR in den dreißiger Jahren – ein Vehikel zur Ruinierung der sudetendeutschen Wirtschaft? In: Hoensch, Jörg K. (edit.): Scheitern der Verständigung: Tschechen, Deutsche und Slowaken in der Ersten Republik. Klartext, Essen 1995

Boyer, Christoph: Nationale Kontrahenten oder Partner? Studien zu den Beziehungen zwischen tschechischer und deutscher Wirtschaft der ČSR (1918-1938), Oldenbourg, München 1999 (Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte, sv. 42)

Brandes, Detlef: Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945, Prostor, Praha 1999

Brandes, Detlef: Exil v Londýně 1939-1943, Karolinum, Praha 2003

Brod, Toman: Osudný omyl Edvarda Beneše. Academia, Praha 2002

Brož, Ivan: Masarykův vyzvědač, Mladá fronta, Praha 2004

Brügel, Johann Wolfgang: Češi a Němci 1918-1938, Academia, Praha 2006

Bystrov, Vladimír: Z Prahy do GULAGu aneb Překáželi, Bystrov a synové, Praha 1999

Clementis, Svätoboj: Zlaté preklatie, www.prop.sk/zlate.htm

Czech Roots of President George W. Bush, Czechoslovak Society of Arts et Science (Společnost pro vědu a umění v USA, 18. 08. 2004, http://svu2000.org/genealogy/George_W.pdf

Černý, Václav: Pláč Koruny české, 68Publishers, Toronto 1977

Čopjaková, Kateřina: Nastavená romance. Proč čeští cukráři pořád ještě neumějí udělat nejlepší zmrzlinu pod sluncem, Respekt 32/2007

Deutsch-tschecho-slowakischer Vertrag über Staatsangehörigkeits- und Optionsfragen vom 20. November 1938, Monatshefte für Auswärtige Politik 5 (1938), H. 12, S. 1213-1216

Dobrov, V. N.: Něživěstnyj GULAG, Duel, 23. 01. 2007, 23. 01. 07)

Đurica, Milan S.: Dejiny Slovenska a Slovákov, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1995

Dvořák, L. F.: Vnitřní hospodářská politika Československé republiky In: Kapras, Jan, Němec, Bohumil, Soukup, František (eds.): Idea československého státu, Národní rada československá, Praha 1936

DZBohemia - Deutsche Zeitung Bohemia, pražské německé noviny

Feierabend, Karel Ladislav: Politické vzpomínky /I/, /II/, /III/, Atlantis, Brno 1996

Firt, Julius: Knihy a osudy, Köln, 1972

Gebel, Ralf: Heim ins Reich! Konrad Henlein und der Reichsgau Sudetenland 1938-1945, Oldenbourg, München 1999

Gebhart, Jan: Migrace českého obyvatelstva v letech 1938-1939. In: Český časopis historický 96 (1998)

Gebhart, Jan, Kuklík, Jan: Velké dějiny zemí Koruny české XV. a, Paseka, Praha 2006

Gebhart, Jan, Kuklík, Jan: Velké dějiny zemí Koruny české XV. b, Paseka, Praha 2007

Gebhart, Jan, Kuklík, Jan: Druhá republika 1938-1939, Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě, Paseka 2004

Glaser, Kurt: Die Tschecho-Slowakei. Politische Geschichte eines neuzeitlichen Nationalitätenstaates. Althenäum, Bonn 1964

Graus, František: Naše živá i mrtvá minulost, Praha 1968

Grigorjev, A.: Po slédam „zolatogo ešlona“

Groulík, Karel: Böhmens Irrweg durch das 20. Jahrhundert, České Budějovice 1994

Habel, Peter Fritz: Eine politische Legende. Die Massenvertreibung von Tschechen aus dem Sudetengebiet 1938/39, Langen Müller München 1996

Haffner, Sebastian: Od Bismarcka k Hitlerovi. Pohled zpět, Votobia, Olomouc 1995

Hajčík, Gustav, Volejník, Jaroslav: Nezapomínáme. Fakta a data o památných dnech a událostech boje proti fašismu, Praha 1956

Havránek, Jan: Rozdělení pražské univerzity roku 1882 - rozpad univerza, nebo přirozený vývoj? In: Koschmal, Walter (eds), Nekula, Marek (ed.), Rogall, Joachim (ed.): Češi a Němci. Dějiny - kultura - politika, Paseka, Praha-Litomyšl 2001

Historie sportu v Cvikově. In: Zpravodaj, Cvikov 09/2007, www.cvikov.cz/zpravodaj/zpravodaj_09-07.pdf

Hoffmann, Roland J. (edit.): Odsun. Die Vertreibung der Sudetendeutschen. Vyhnaní sudetských Němců. Dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ ve střední Evropě 1848/49–1945/46. Sv. 1: 1848/49–1938/39 /Alois Harasko, Sudetendeutsches Archiv, München 2000

Höhne, Heinz: „Kohen“ ist nicht zu fassen, Die Welt, 21. 08. 1999

Holý, Ladislav: Malý český člověk, skvělý český národ, Sociologické nakladatelství, Praha 2001

<http://ru.wikipedia.org/wiki>

Chalupný, Emanuel: Vznik české strany pokrokové, Tábor 1911

Chocholatý-Gröger, Franz: Šlonzáci a Volksliste, CS-magazín 7/2005, www.cs-magazin.com

Chocholatý-Gröger, Franz: K otázce vysídlení občanů ČSR ze Sudet, Těšínska, Podkarpatské Rusi a Slovenské republiky v letech 1938/1939, CS-magazín 08/2007, www.cs-magazin.com

Husák, Otakar: Můj Masaryk, Praha 1948

Chromec, Břetislav: Místopisný slovník Československé republiky, Československý kompas, Praha 1929

Im Hof, Ulrich: Die Viersprachigkeit der Schweiz als Minoritätenproblem des 19. und 20. Jahrhunderts. In: Geschichte und politische Wissenschaft. Festschrift Erich Gruner. Bern, 1975

Irwing, William Henry, Voska, Emanuel Victor: Spy and Counterspy, New York, 1940

Jaksch, Wenzel: Cesta Evropy do Postupimi, Institut pro Středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000. Pozor! České vydání je neúplné – z pěti kapitol originálu jsou v českém vydání pouze tři! Úplné vydání: Europas Weg nach Potsdam. Schuld und Schicksal im Donaauraum, Wissenschaft und Politik, Köln 1970 a pozdější německá vydání

Janusz, Grzegorz: Německy mluvící menšiny po druhé světové válce Právní a politická situace v evropském srovnání in Německé menšiny v právních normách 1938-1948. Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi. Eds.: Jiří Pešek, Oldřich Tůma, Manfred Kittel, Horst Möller, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2006

Joachim (eds): Češi a Němci. Dějiny - kultura -politika, Paseka, Praha-Litomyšl 2001

John, Miloslav: Českoslovákismus a ČSR 1914-1938, Baroko & Fox, Praha 1994

Johnson, Paul: Dějiny 20. století, Rozmluvy, Praha 1991

Joza, Petr: Rabštejnské údolí. Historie průmyslové výroby a koncentračních táborů u České Kamenice, Okresní muzeum Děčín, Děčín 2002

Kalvoda, Josef: Geneze Československa, Panevropa, Praha 1998

Kalvoda, Josef: Role Československa v sovětské strategii, Dílo, Kladno 1999

Kalvoda, Josef: Z bojů o zítřek, Moravia Publishing Inc, díl 1 až 3, Toronto 1995, 1996, Dílo 1998

Kaplan, Karel: Nekrvavá revoluce, 68 Publishers, Toronto 1985/1

Kaplan, Karel: Poválečné Československo. Československo 1945-1948. Národy a hranice, Národní politika, München 1985/2

Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Libri, Praha 2000

Kárný, Miroslav: Židé mezi Čechy a Němci. In: Koschmal, Walter (ed.), Nekula, Marek (ed.), Rogall, Joachim (ed.): Češi a Němci. Dějiny - kultura -politika, Paseka, Praha-Litomyšl 2001

Kárný, Miroslav: Die tschechoslowakischen Opfer der deutschen Okkupation. In: Brandes, Detlef, Kural, Václav (eds): Der Weg in die Katastrophe. Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen 1938-1945, Klartext Verlag, Essen 1994

Karpov, Vladimir: Praga, Berlin, Lubjanka, Vojenno-promyšlennyj kurěr, Moskva 25. 10. 2005

Kazačja ispověď

Klesl, Emil: Proč se budovalo opevnění, Český deník, Praha 15. 3. 1993

Klimek, Antonín, Boj o Hrad, díl I. a II., Panevropa, Praha 1996, 1998

Klimek, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české XIII., XIV., Paseka, Praha 2002

Klimek, Antonín: 30. 1. 1933 Nástup Hitlera k moci. Začátek konce Československa, Havran, Praha 2003

Kovtun, Jiří: Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-35, Torst, Praha 2005

Král, Václav: Die Deutsche in der Tschechoslowakei, Praha 1964,

Krystlík, Tomáš: Národní mýty, podvrhy a lži, CS-magazín 03/2003, www.cs-magazin

Krystlík, Tomáš: Co jsme v učebnicích dějepisu nenašli a hned tak nenajdeme, CS-magazín 03/2003, www.cs-magazin.com

Krystlík, Tomáš: Okolnosti vzniku ČSR, CS-magazín 06/2007, www.cs-magazin.com

Kto i počemu uničtožil Rossiju, <http://forum.ru-board.com/topic.cgi?forum=29&topic=11043&start=560>

Kučera, Jaroslav: „Žralok nebude nikdy tak silný“. Čs. zahraniční politika vůči Německu 1945-1948, Argo, Praha 2005

Kučera, Jaroslav: Statistische Berechnungen der Vertreibungsverluste - Schlußwort oder Sackgasse? In Brandes, Detlef, Kural, Václav (eds): Der Weg in die Katastrophe. Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen 1938-1945, Klartext Verlag, Essen 1994

Kučera, Jaroslav: Koncepce národního státu Čechů a Slováků a jeho realita v životě první republiky. In: Valenta (edit.): Československo 1918-1938, sv. 2. Praha: Historický ústav AVČR, Praha 1999/1

Kučera, Jaroslav: Minderheit im Nationalstaat: die Sprachenfrage in den deutsch-tschechischen Beziehungen 1918-1938. München: Oldenbourg 1999/2 (Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte; sv. 43)

Kučera, Rudolf: Kapitoly z dějin střední Evropy, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1992

Kudrna, Ladislav: Když nelétali. Život našich letců v Polsku, Francii a Británii za 2. světové války, Libri, Praha 2003

Kuklík, Jan, Čechurová Jana: Czech Refugee Trust Fund a československá emigrace, Soudobé dějiny 1/2007, Praha 2007

Kural, Václav: Konflikt anstatt Gemeinschaft? Tschechen und Deutsche im tschechoslowakischen Staat (1918-1938). Ústav mezinárodních vztahů, Praha, 2001

Kvasnička, Ján: Československé légie v Rusku 1917-1920, Bratislava 1963

Lacina, Vlastislav: Hospodářská politika československého státu a podnikání ve dvacátých letech 20. století. In: Moderní dějiny 4/1996

Lacina, Vlastislav: Kapitalumschichtungen in der Tschechoslowakei im Laufe der Nostrifizierung. In: Teichová, Alice(edit.): Der Markt in Mitteleuropa der Zwischenkriegszeit. Alois Mosser, Jaroslav Pátek (edit.), Karolinum, Praha 1997

Lazarevský, Vladimír: Rusko a československé znovuzrození, Praha 1927

Lockhart, Bruce R. H.: Ústup ze slávy, Fr. Borový, Praha 1935

Lodgman, Rudolf: Interpelace poslance dra Lodgmana a druhů ministroví pro věci zahraniční o spojitosti mezi ruským zlatým pokladem a legionáři ze dne 04. 06. 1925, http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t5211_01.htm; větší část interpelace tvoří citace článku z Osteuropäische Korrespondenz 11/1925 „Osud bývalého ruského zlatého pokladu a česká emigrační politika“

Lorenz, Willy: Monolog o české zemi, Mnichov 1987

Lorenz, Willy: Dialog s českou zemí, Gemini, Praha 2002

Ludvík, Zbyněk, Bureš, Václav: Černá kniha minulosti, Frankfurt am Main 2001

Lukeš, Igor: Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu, Prostor, Praha 1999

Macek, Jaroslav: Uprchlíci z pohraničí v roce 1938, in Češi a Němci historická tabu, Ackermann Gemeinde, Praha 1995

Macura, Vladimír: Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony, Praha 1993

- Macura, Vladimír: Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ, H & H, Jinočany, 1995
- Macura, Vladimír: Český sen, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999
- Masaryk, Tomáš: Rukověť sociologie: podstata a metody sociologie, Naše doba, 8/1901
- Masaryk, Tomáš: Otázka sociální, Praha 1947
- Masaryk a revoluční armáda, Praha 1922
- Masaryk, Tomáš Garrigue: Světová revoluce, Orbis, Čin, Praha 1925
- Medek, Rudolf (ed.): Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920, Za svobodu, s. r. o., Praha 1929
- Michopulu, Hana: Gurmáni v zemi bezmasých párků, Lidové noviny, 12. 5. 2007
- Miller, Hunter: Paper Relating to the Foreign Relations of the United States – The Paris Peace Conference 1919, svazek 3, Washington 1942-47
- Moravec, František: Špion, jemuž nevěřili, 68Publishers, Toronto 1977
- Moravec, Emanuel: V úloze mouřenína, Filip Trend Publishing, Pardubice 2004
- Nálevka, Vladimír: Světová politika ve 20. století, Nakladatelství Aleš Skřivan, Praha 2000
- Na vlastní oči, TV NOVA, 28. 03. 2007
- Neuwirth, Hans: Der Weg der Sudetendeutschen von der Entstehung des tschechoslowakischen Staats bis zum Vertrag von München. In: Die Sudetenfrage in europäischer Sicht. Lerche, München 1962 (Veröffentlichungen des Collegium Carolinum, sv. 12)
- O rozyskě kolčakovkogo zolota, Spravka Archiva FCB, 1995, předána v Ekspěrtnyj sovět 18. 1. 1995 sěkretariatom byvšěgo vice-premjera O. D. Davydova . In: Sirotkin, Vladlěn: Zaruběžnyje klondajki Rosii, Eksmo, Moskva 2003, www.fictionbook.ru/author/sirotkin_vladlen/zarubejniye_klondayiki_rossii
- Pannwitz, Heinz: Záznam o atentátu na Heydricha - složka Prag betreffend. Poznámky a předmluva Stanislava Bertona, CS-magazín 04/2007, www.cs-magazin.com
- Pecháček, Jaroslav: Masaryk, Beneš, Hrad, München 1984
- Pekař, Josef: Masarykova česká filosofie, Český časopis historický, XVIII/1912
- Peroutka, Ferdinand: Budování státu I.-IV., Lidové noviny, Praha 1991
- Pešek, Jiří, Tůma, Oldřich: Právní normy let 1938-1948 týkající se Němců v Československu a ostatní Evropě, Soudobé dějiny 3-4/2006, Praha
- Pichlík, Karel: Bez legend. Zahraniční odboj 1914-1918. Zápas o československý program, Panorama, Praha 1991
- Podiven: Češi v dějinách nové doby (1848 -1939), Academia, Praha 2003
- Pokorný, Karel Adalbert: Jeden odsun, CS-magazín 03/2008, www.cs-magazin.cz
- Prečan, Vilém: Život a dílo J. W. B. In: Brügel, Johann Wolfgang: Češi a Němci 1918-1938, Academia, Praha 2006

Rádl, Emanuel: Válka Čechů s Němci, Melantrich, Praha 1993

Rak, Jiří: Bývali Čechové... České historické mýty a stereotypy, H & H, Praha, 1994

Rataj, Jan: O autoritativní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939, Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, Praha 1997

Ripka, Hubert: Czechoslovakia Enslaved, London 1950

Rogall, Joachim: Přemyslovci a německá kolonizace. In: Koschmal, Walter (ed.), Nekula, Marek (ed.), Rogall, Joachim (eds): Češi a Němci. Dějiny - kultura - politika, Paseka, Praha-Litomyšl 2001

Sak, Radim: Anabáze: Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920), H&H, Jinočany 1996

Sakharow, Konstantin W.: Die tschechischen Legionen in Sibirien, Hendriock, Berlin 1932

Seibt, Ferdinand: Deutschland und die Tschechen: Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas. 4. vyd. Piper, München 1998 (1. vyd.: 1993)

Seibt, Ferdinand: Zur Sozialstruktur der ersten ČSR. In: Beiträge zum deutsch-tschechischen Verhältnis im 19. und 20. Jahrhundert. Lerche, München 1967

Seznam obcí a okresů RČS, které byly připojeny k Německu, Maďarsku a Polsku, SÚS Praha 1939

Seiler, Benjamin: Der dreissigjährige Krieg von 1914 bis 1945, www.zeitenSchrift.com 46/2005, ZeitenSchrift-Verlag, CH-6275 Ballwil

Shatylov, Mykola – korespondence s autorem této knížky

Sirotkin, Vladlěn: Zaruběžnyje klondajki Rosii, Eksmo, Moskva 2003 , www.fictionbook.ru/author/sirotkin_vladlen/zarubejniye_klodayiki_rossii

Sládek, Milan: Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946, Pragma, Praha 2002

Sládek, Zdeněk: Ruský zlatý poklad v Československu? Slovanský přehled č. 3/1965

Sládek, Zdeněk: Evakuační akce československých vojsk v sovětském Rusku (1919-1920), Československo-sovětské vztahy IV, Univerzita Karlova, Praha 1975

Slapnicka, Helmut: Der neue Staat und die bürokratische Kontinuität: Die Entwicklung der Verwaltung 1918-1938. In: BOSL, Karl (edit.): Die demokratisch-parlamentarische Struktur der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Oldenbourg, München 1975 (Vorträge des Collegium Carolinum in Bad Wiessee am Tegernsee vom 28. 11. bis 1. 12. 1974)

Slapnicka, Helmut: Die böhmischen Länder und die Slowakei 1919-1945. In: BOSL, Karl (edit.): Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder, sv. 4. Anton Hiersemann, Stuttgart 1970

Slapnicka, Helmut: Verfassungsnorm und Verfassungswirklichkeit in der Tschechoslowakei (1918-1938). In: Umbruch in Mitteleuropa. München 1960. (Schriftenreihe der Ackermann-Gemeinde) Sonderdruck

Smetáček, Zdeněk: Od Mnichova k válce, Práce, Praha 1945

Soós, József: Trianon, www.szulocsatorna.hu/kids/k18/SOHA22.htm

Spahn, Martin, Sakharow, Konstantin W.: Die Wahrheit über die tschechische Legion im Weißen Sibirien, Berlin 1936

The Speech of the Reich Protector Reinhard Heydrich on the Elimination of the Czech Nation, The Seat of the Reich Protector (i.e. Nazi Governor and Hitler's Representative in Czech Lands), Czernin Palace, Prague, October 2, 1941 (legalized transcription of the original text incl. original errors), www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=26320&ido=14070&idj=1

Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996

Staněk, Tomáš: Vysídlení Němců z Československa, Amosium servis, Ostrava 1992

Staněk, Tomáš, Arburg, Adrian von: Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945), Soudobé dějiny, 3-4/2005, 1-2 a 3-4/2006, Praha 2005-06

Stark, Tamás: Bevezető, www.svabkitelepires.hu/index2.html

Stěhule, Ladislav: Československý stát v mezinárodním právu a styku, Nakladatel Jan Leichter, Praha 1919

Stolěšnikov, A. P.: Čechosobaki, ili pochožděníja bravych češskich soldat vo vremja Graždanskoj vojny, <http://hedrook.vho.org/library/sobaki.htm>

Suvorov, Viktor: Očista, Naše vojsko, Praha 2007

Sychrava, Lev: Duch legií, Památník Odboje, Praha 1921

Šálek, Marek: Chléb náš degradovaný, Týden 24/2006

Šíma, Jaroslav: Českoslovenští přestěhovalci v letech 1938-1945, Příspěvek k sociologii migrace a theorii sociální péče. Societas, Praha 1945

Škorpil, Pavel: Probleme bei der Berechnung der Zahl der tschechoslowakischenn Todeopfer des nationalsozialistischen Deutschlands. In Brandes, Detlef, Kural, Václav (eds): Der Weg in die Katastrophe. Deutsch-tschechoslowakische Beziehungen 1938-1945, Klartext Verlag, Essen 1994

Šolc, Jiří: Ve službách prezidenta, Praha 1994

Šrámek, Pavel: Obranyschopnost Československa v roce 1938, <http://toulky.vojenstvi.cz/3-obranyschopnost-ceskoslovenska-v-roce-1938.html>.

Tajna zolotogo ešelona , <http://zgold.dopinfo.ru/>

Táborský, Eduard: Beneš mezi Západem a Východem, Praha 1993

Teichová, Alice: Wirtschaftsgeschichte der Tschechoslowakei: 1918-1980. Böhlau, Wien, 1988

Tesař, Jan: Traktát o „záchraně národa“, Triáda, Praha 2006

Tesař, Jan: Mnichovský komplex. Jeho příčiny a důsledky, Prostor, Praha 2000

Urban, Rudolf: Demokratenpresse im Lichte Prager Geheimakten, Orbis, Praha 1943 (česká verze: Tajné fondy III. sekce. Z archivu ministerstva zahraničních věcí Republiky česko-slovenské, Orbis, Praha 1943)

US Presidential Candidates Have Czech Roots, Czechoslovak Society of Arts et Science (Společnost pro vědu a umění v USA, 31. 01. 2008, www.svu2000.org/svu/?p=97

Vorliczek, Kamill: Bodenreform und Minderheitenrecht, DZBohemia, 15. 11. 1925

Vyhnání Čechů z pohraničí: Sborník vzpomínek. Praha 1996

Voska, Emanuel Victor: Paměti kapitána E. V. Vosky, Jas VII-XIX, Praha 1933, 1934, 1935

Výňatky z volebního programu KSČ v r. 1946, www.totalita.cz

Walter, Jiří - sdělení autoru této knížky

Weikert, Josef: Wie ein „Kuttelwascher“ und ein „Schuster“ einen Goldschatz erbeutet haben, Sudetenpost 4/2007, Linz

Weilenmann, Hermann: Die vielsprachige Schweiz. Eine Lösung des Nationalitätenproblems. Basel, 1925

Welisch, Sophie A.: Die Sudetendeutsche Frage 1918-1928. Verlag Robert Lerche, München 1980.

Wilhelm, Cornelia: Denacifikační politika Spojenců v Německu jako model? in Německé menšiny v právních normách 1938-1948. Československo ve srovnání s vybranými evropskými zeměmi. Eds.: Jiří Pešek, Oldřich Tůma, Manfred Kittel, Horst Möller, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2006

Willars, Christian: Die böhmische Zitadelle. ČSR - Schicksal einer Staatsidee, Wien, München 1965

Wittmann, Fritz: Zur sudetendeutschen Frage 1918-1938. Sudetendeutsche Stiftung, München, bez údaje roku vydání

Zeman, Zbyněk: Vzestup a pád komunistické Evropy, Mladá fronta, Praha, 1998

Zeman, Zbyněk: Edvard Beneš. Politický životopis, Mladá fronta, Praha, 2002

Zídek, Petr: České kolonie, Lidové noviny, 26. 5. 2007

Zilinskyj, Bohdan: Co je nám do jejich ráje aneb Stěhování Českého ráje od Litoměřic k Turnovu na konci 19. století, Dějiny a současnost 05/2005, www.dejiny.nln.cz

Zimmermann, Volker: Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945), Prostor, Argo, Praha, 2001

Zinsli, Paul: Vom Werden und Wesen der mehrsprachigen Schweiz. Schriften des Deutschschweizerischen Sprachvereins, Bern, bez roku vyd.

1939: Die Intrigen tragen Früchte, www.zeitenSchrift.com 46/2005, ZeitenSchrift-Verlag, CH-6275 Ballwil

---

Převzato z cs-magazínu 03/2008, www.cs-magazin.com

Na www.go-east-mission.net vychází s povolením.

Článek v upravené verzi publikoval T.Krystlík v 1. dílu své knihy Zamlčené dějiny (2008). Recenze této knihy od P. Janýra: [1.díl](#), [2.díl](#).